

ELFELT FOT.

FOTOTYPI PACTH & CRONES EFTF.

K. Sandfeld.

III.

Kristian Sandfeld.

17. Januar 1873—22. Oktober 1942.

Tale i Videnskabernes Selskabs Møde den 5. Februar 1943.

Af Holger Pedersen.

Jens Kristian Sandfeld, eller, som han oprindeligt hed, Sandfeld Jensen (navneskifte 31. oktober 1918), var født i Vejle som søn av redaktøren av Vejle Amts Folkeblad, senere købmand A. K. Jensen. Faderen var en meget dygtig redaktør, som fra en ringe begyndelse havde arbejdet bladet op. En redaktør av et venstreblad stod imidlertid i det højresindede borgerskabs øjne nærmest udenfor alle byens sociale rangklasser. Dette har naturligvis ikke trykket Sandfelds fader, men måske nok hans moder; og til sin ulykke lod faderen sig forlede til at sælge bladet (for det mangedobbelte av, hvad han havde købt det for) og købe en købmandsforretning. Ved dette skridt »opad« kom han ind i en virksomhed, som slet ikke egnede sig for ham, og som derfor heller ikke kunde gå godt.

Om Kr. Sandfelds egne barndomsoplevelser er der naturligvis ikke meget at berette. Man synes dog at genkende den senere forsker i den lille femårsdreng, om hvem vi hører, at han begyndte sine boglige studier på egen hånd ved hjælp av en billed-ABC, som han havde fået fat i. Den spillede ham nu rigtignok et lille puds, da han kom til billedet av en hane og frejdigt stavede »H-A-N-E siger *kok*« (jysk *kok* 'hane'). En stor rolle spillede besøgene hos boghandler Kousgaard, hvor han fik lov til at læse i alle de bøger, han vilde, og av fru Kousgaard blev trakteret med rugbrødsskorper dypede i sirup.

Sin skolegang fik han fra 10-årsalderen av i Vejle højere almen-skole, der lededes av den klassiske filolog H. A. Krarup, en ud-mærket, men også særpræget skolemand. Man fortæller om ham,

at han havde et helt paraplystativ med spanskrør, blandt hvilke synderne selv fik lov til at vælge; efter avstraffelsen vankede der et bolsje (eller hvad det nu har heddet dengang). Der er en anden historie om en elev, der kom for sent og efter en frygtelig overhaling av rektor fik et skoleur foræret. Blandt skolens lærere var den bekendte højskoleforstander Hans Rosendal, dengang i Vinding (fra 1892 Grundtvigs højskole i Lyngby). Hans forfatterskab (deriblandt »Træk af Danskhedens Historie i Sønderjylland« 1911—1912) ligger senere. Han underviste i historie og dansk, og han har sikkert ikke været kedelig som lærer; jeg mindes ham som ualmindelig hyggelig og morsom i samtale, i den henseende av en lignende type som den sønderjyske fører Gustav Johannsen. At han som lærer ved Vejle højere almen-skole også er kommen i kontakt med den begavede elev, som vi i aften mindes, behøver intet bevis. Derom vidner tilstrækkeligt den kendsgærning, at han var en av dem, der kom denne elev til hjælp, da ulykken brød ind over hans forældrehjem. Sandfelds moder døde 1886, og faderen flyttede til Silkeborg; men det år, Kr. Sandfeld tilbragte her (oktober 1886—oktober 1887), blev på grund av den højtbegavede faders økonomiske modgang og begyndende sjælelige sygdom yderst pinefuldt. Rektor Krarup sørgede imidlertid for at få drengen tilbage til Vejle højere almen-skole, og efterat også faderen var død (1889), sagde rektoren en dag til Rosendal: »Skal vi ikke tage og dele den dreng? De giver ham kost og logi, og jeg giver ham skolegang og bøger.« Rosendal tog med glæde den helt ubeslægtede yngling i sit hus. I samfulde to år kørte nu, dag ud og dag ind, en lille enspændervogn fra Vinding højskole til Vejle højskole-hjem med højskoleforstanderen som kusk og med de to skole-elever, forstanderens søn (den yngre Hans Rosendal) og Kr. Sandfeld bagi, medens en stor gul hund, der blev alle elevs kæledægge, travede ved siden av vognen. Forøvrigt skal højskoleforstanderen ikke have været en god kusk. En gang — men da var Kr. Sandfeld ikke med — hændte det ham, at vognens bagsmæk gik løs, og to drenge, som sad bagi, faldt ud på vejen, medens kusken kørte videre, indtil han blev stanset ved det jyske tilråb: »Di tawt en par drænge«. Ensomt var der ikke i højskoleforstanderens hjem; foruden sønnen Hans var der to døtre hjemme, Hedevig og Maria; den ældste av de to, Hedevig,

var fire år ældre end Kr. Sandfeld, som hun tog sig rørende av efter den ulykkelige tid, han havde gennemlevet; hun døde ung (1895).

Sandfeld blev student 1891 og valgte som sit universitetsstudium fransk med latin og dansk som bifag; hovedfaget dyrkede han dog ikke efter eksamenskravenes snævre grænser, men som et studium av romansk filologi. Han dyrkede også sprogstudier uden henblik på eksamen og søgte at stifte bekendtskab med så mange sprog som muligt. Desuden fik han allerede som student tid til en ret betydelig produktion; nærmere herom nedenfor i den samlede redegørelse for Sandfelds forfatterskab.

Sin skoleembedseksamen tog han i januar 1898. Straks efter foretog han for en gave fra sin gamle rektor H. A. Krarup en rejse til Paris og derefter med understøttelse av Kommunitetet til Leipzig, hvor han hørte den indoeuropæiske sprogvidenskabs daværende førstemand Karl Brugmann, den førende slavist August Leskien, den berømte fonetiker og germanist Eduard Sievers og ikke mindst grundlæggeren av det rumænske seminar i Leipzig Gustav Weigand. Sandfeld har senere (1905) gjort en studierejse til Rumænien, hvorom han fortæller noget i en artikel »De rumænske bønder og deres livsvilkaar« i Dansk Tidsskrift 1907. Iøvrigt falder hans rejser mest i de senere år (dels til Paris, dels til forskellige kongresser).

Sandfeld erhvervede doktorgraden d. 10. april 1900 med avhandlingen »Rumænske studier I« (om dette værk nærmere nedenfor). Samme år giftede han sig med Maria Rosendal, datter av Hans Rosendal. Det unge par boede først på Nordre Frihavnsvej, nr. 6, senere nr. 49. Men i 1908 blev Sandfeld ved sin svigerfaders hjælp ejer av en villa på Skovridergårdsvej i Holte, hvor han blev boende til sin død. Den fik det rumænske navn Vatra, 'arnen'.

Sandfeld ernærede sig efter sin embedseksamen ved skoleundervisning (især ved Østerbros latin- og realskole og ved Borgerdydskolen i København). Fra 1901 underviste han i fonetik ved Statens lærerhøjskole. Samtidig hermed holdt han fra efterårssemestret 1900 av som privatdocent forelæsninger ved universitetet. 1905 blev han docent i romansk sprog og litteratur (i den daværende midlertidige form og med et honorar på 1500

kroner). Universitetet havde i høj grad brug for hans arbejdskraft, og han fik efterhånden sin stilling forbedret, indtil han i april 1914 blev udnævnt til professor extr. i romansk filologi (1928 ordinarius). Hans forelæsninger har i overensstemmelse med hans produktion bestandig været av sproglig art. De har foruden fransk omfattet sådanne æmner som rumænsk, gammel-spansk, -italiensk, -provençalsk og desuden nygræsk og vulgærlatin. Han har medvirket ved alle magisterkonferenser i slavisk filologi. Indenfor universitetet har Sandfeld haft forskellige særlige hverv; navnlig var han forstander for det filologisk-historiske laboratorium fra 1921—1939. Derimod avlog han bestemt at lade sig opstille som kandidat til rektorvalget. Av Videnskabernes selskab var han medlem siden 1914. Til skolen bevarede Sandfeld bestandig en vis tilknytning, der fik udtryk i hans årlige censurrejser til skoler og seminarier; de var for ham en avveksling fra årets øvrige arbejde og derved en rekreation. Kun i hans sidste år, da han gennemførte rejsen på trods av lægens råd, blev det en lidelse. Undervisningen på Statens lærerhøjskole beholdt Sandfeld til sidst i trediveerne.

Et par borgerlige hverv fortjener at nævnes. Sandfeld var 1915—1929 formand for Vejlersamfundet og 1922—26 medlem av Søllerød menighedsråd.

Adskillige æresbevisninger fra indland og udland blev Sandfeld til del. Der er særlig grund til at nævne forholdet til Rumænien. Han var korresponderende medlem av det rumænske akademi fra 1911. Han var kommandør av den rumænske kroneorden og blev kort før sin død storofficer av den samme orden. En kaldelse til universitetet i Cluj i 1919 kunde naturligvis ingen real betydning få. Til den forestående halvfjærsårsdag i 1943 var der ved dansk initiativ forberedt et festskrift, som sikkert trods Sandfelds principielle skepsis overfor festskrifters betimelighed vilde have glædet ham meget; nu blev det et mindeskrift.

For det daglige livs gang i det Sandfeldske hjem har det sikkert spillet en rolle, at villaen lå så forholdsvis langt fra København. Sandfeld svigtede ikke Videnskabernes selskabs møder; men derimod kom han i de senere år sjælden eller aldrig i Filologisk-historisk samfund, der dog i hans ungdom havde haft stor betydning for ham; han havde besvaret en av samfundets prisopgaver, havde udgivet arbejder i samfundets »Stu-

dier fra Sprog- og Oldtidsforskning«, holdt foredrag, hvis titler man kan finde i Kort Udsigt over det philologisk-historiske Samfunds Virksomhed (årene 1894—1914), han havde deltaget med liv og sjæl i jubilæumsfesten i oktober 1894 og ekstempereret et rumænsk vers til den mangesprogede sang, der blev sunget (han fik et bifaldende nik fra Vilh. Thomsen). At komme sent hjem var ubekvemt, og det var ogsaa ubekvemt at tage to gange ind til byen på én dag. Da nu Sandfeld dog tit havde noget at gøre derinde på forskellige klokkeslæt, lå det nær at tilbringe ogsaa mellemtimerne i byen. Derved kunde det meste av en dag gå tabt for hjemmearbejdet med hans egne samlinger og hans eget bibliotek. Det kan have været en av grundene til, at Sandfeld fik den vane at arbejde til langt ud på natten. En anden grund kunde ligge i hensynet til børnene, mens de endnu var små. Senere, da børnene var vokset til, men endnu var i hjemmet eller hjemmets nærhed, var det en stor fordel, at villaen var så rummelig. Der var da om søndagene eller idetmindste hveranden søndag åbent hus for alle børnenes venner og kammerater. Fru Sandfeld var i sit es som værtinde for skarerne; men Sandfeld lod sig ikke rive ud av sit arbejde; han sad i sit værelse, helst med en eller anden lettere syssel, ordning av sine sedler, arbejde i forbindelse med censurrejserne eller lignende, undertiden dog ogsaa med virkelige studier. Men døren stod åben, og han kunde pludselig vise sit ansigt og kaste en morsomhed ind i de unges samtaler. Også dette sceneri skiftede dog om i Sandfelds seneste år, da børnene var fløjet fra reden, to sønner som adjunker hhv. i Ribe og i Struer, datteren (Hedevig) som en ingeniørs hustru i Sverrig, og kun én søn var bleven i nærheden som malermester i Lyngby og kunstmaler.

Av nære slægtninge havde Sandfeld kun en yngre broder, Marinus, som med ham havde delt det tunge år i Silkeborg, men tidligt var gået ud av skolen og kommen i typograflære. Han boede i Herning, men døde nogle år før Kr. Sandfeld. Begge brødrene glædede sig altid over hinandens besøg, der dog for en stor del — siges det — forløb således, at de sad ved siden av hinanden og tav. Jeg refererer dette, fordi det belyser en side av Sandfelds væsen: han kunde være meget fåmælt (broderen endnu mere), uden at det betød mangel på interesse for omgivelserne (men han kunde rigtignok ogsaa være livlig og vittig).

Kr. Sandfeld havde hele sit liv nydt et godt helbred. Bortset fra et enkelt anfald av iskias havde han så godt som aldrig været syg. Og han yndede ikke at klage sig. Den, der mødte ham dagen för hans censurrejse isommer, blev ikke indviet i, hvad han på dette tidspunkt selv vidste, men kunde skilles fra ham uden at ane, at det var sidste gang, han skulde se ham rask. Men efter sin hjemkomst måtte Sandfeld lade sig indlægge på St. Josephs hospital til en operation. Tilstanden forværredes ved komplikationer og blev efterhånden håbløs, så at døden, der indtrådte mildt, blev en befrielse. Men den rev ham bort fra store arbejder (bl. a. fra arbejdet på en bog om Vilh. Thomsen).

Kr. Sandfeld har i sin doktorbiografi i Københavns universitets festskrift 1900 s. 135 udtalt, at han allerede i skoletiden var bestemt på at vælge sprogstudiet og navnlig klassisk filologi; bestemmende for hans specielle retning blev det, at han i sit sidste skoleår stiftede bekendtskab med Kristoffer Nyrops franske sproghistorie i avskrift (forelæsninger, som Nyrop påbegyndte i efterårssemestret 1889). Dette peger meget avgjort i sproghistorisk retning. Alligevel er det første trykte arbejde, der fremkom fra Sandfelds hånd, av litteraturhistorisk indhold: »Molière og hans modstandere 1662—1664« (i de av Filologisk-historisk samfund udgivne »Studier fra Sprog- og Oltidsforskning« nr. 13, 1893). Arbejdet var fremkaldt av en prisopgave, som Filologisk-historisk samfund (av hvis bedømmelsesudvalg Kr. Nyrop var medlem) havde udsat i maj 1892: »Molières École des femmes og den ved dette Stykke fremkaldte litterære Fejde, litteraturhistorisk og kulturhistorisk belyst«. Det er ikke sandsynligt, at man ved udsættelsen av denne halvårsopgave skulde have tænkt på Sandfeld, der endnu var i sit første studieår; men han besvarede den og vandt samfundets højeste pris (til gengæld måtte han nøjes med 2. karakter ved filosofikum). Det trykte arbejde er en noget forkortet form av besvarelsen. Det vidner om, at Sandfeld meget vel kunde interessere sig for litteraturhistoriske æmner; men alligevel er dette av en ydre anledning fremkaldte arbejde kun en episode indenfor hans forfatterskab (selvom han i sine forelæsninger ret hyppigt vendte tilbage til Molière). Hans følgende produktion, der var bestemt av hans

egne indre tilskyndelser, var så godt som udelukkende av sproglig art. Hans frie studier koncentrerede sig snart om rumænsk, et sprog, der ret naturligt måtte tiltrække sig hans opmærksomhed ud fra hans særlige interesseforudsætninger. Her var der store sproghistoriske problemer at tumle med. Rumænsk er geografisk uden sammenhæng med den øvrige romanske verden og har haft en helt anden skæbne end de andre romanske sprog. Det har ikke som disse været udsat for nogen indflydelse fra de gamle germanske sprog, folkevandringsstammernes sprog, og har ikke som søstersprogene været i stadig kulturforbindelse med modersproget latin og kunnet øse derav. Først i den nyere tid har moderne tysk øvet indflydelse, og først i den nyeste tid har man begyndt at søge sproglig berigelse av den latinske kilde. I de foregående århundreder var det kirkeslaviske sprog Rumænernes kulturkilde; det var til midten av det 17. århundrede deres kirke- og kancellisprog, og lige til henimod midten av det 19. århundrede skrev de deres eget sprog med det slaviske alfabet. Resultatet var naturligvis et utal af slaviske låneord. Andre låneord stammer fra ungarsk, nygræsk og tyrkisk og bidrager deres til at give sproget et fremmedagtigt præg. Dette fremmedagtige præg forøges endnu ved en række syntaktiske udviklinger, der avviger meget påfaldende fra de andre romanske sprog, men stemmer med sprog av helt andre sprogklasser, bulgarisk, nygræsk og albanesisk. Særlig iøjnefaldende er overensstemmelserne med albanesisk. De forklaringer på dette forhold, som fandtes i datidens mest avtoritative værker, kunde Sandfeld kun betragte som ganske forfejlede, og han tog derfor i 1895 selv ordet i en avhandling »Rumænsk og albanesisk« i Nordisk tidsskrift for filologi, 3. række III 105—137. Avhandlingen vidner om et dybtgående studium av rumænsk og om et solidt kendskab ikke blot til de andre romanske sprog (som italiensk og spansk), men også til alle rumænskens nabosprog (ungarsk, nygræsk, bulgarisk, serbisk) og de slaviske sprog i det hele taget, overhovedet om en for en så ung mand forbavsende vid horisont. Avhandlingen er blandt andet rettet mod en fantastisk anskuelse, som den rumænske filolog Moses Gaster havde fremsat (på et så fremtrædende sted som i Gröber's Grundriss der romanischen Philologie) til forklaring av overensstemmelsen i sprogbygning mellem rumænsk og sprogene på Balkan-halvøen. Alle disse sprog

skulde have været under en mægtig »turansk« indflydelse udgået fra den tyrkiske stamme, som indvandrede til Balkan-halvøen i det 7. årh. e. Kr., og som har givet Bulgarien navn efter sig, ligesom de germanske Franker har givet Frankrig navn. Men denne indvandrede tyrkiske stamme opgav meget hurtigt sit sprog og har kun efterladt sig yderst minimale spor i form af et par låneord. Det var en let sag for Sandfeld at vise, hvor urimeligt det var at give disse tyrkiske Bulgarer skylden for de parallelle udviklinger indenfor Balkan-området, især da vi ikke har nogen viden om eller nogen grund til at tro, at der fandtes tilsvarende ejendommeligheder i deres så hurtigt uddøde sprog. Sandfeld gennemgår i det enkelte lighederne mellem rumænsk og albanesisk: der er nogle ensartede lydudviklinger; begge sprog har udviklet en efterhængt artikel (som i de nordiske sprog); vidtgående opgivelse af infinitiv i begge sprog; overensstemmelse i udviklingen af de latinske arveord i rumænsk og de latinske låneord i albanesisk, ikke mindst med hensyn til betydningen (lat. *palūs*, akk. *palūdem* 'sump', it. *padule* 'sump', men i rumænsk og albanesisk 'skov' o. s. v.); tilstedeværelse i rumænsk af nogle ord, der ikke genfindes andre steder end i albanesisk, hvor de utvivlsomt er arveord. Sandfeld gør med rette gældende, at alt dette kun kan forklares under forudsætning af, at Rumænerne og Albaneserne i sin tid har været naboer, og tager ud herfra stilling til spørgsmålet om det rumænske sprogs oprindelige hjem, som åbenbart ikke er identisk med det nuværende Rumænien, oldtidens Dakien, men må søges et sted syd for Donau.

Gennem albanesisk var der skabt et specielt berøringspunkt mellem Sandfeld og mig. Jeg opholdt mig dengang i Tyskland og havde avsluttet bearbejdelsen af et udvalg af de albanesiske samlinger, som jeg havde hjembragt fra Corfù og Epirus (det udkom i løbet af 1895), og udgivet mine første arbejder om albanesisk fra den indoeuropæiske sprogsammenlignings synspunkt. Personligt bekendtskab kunde imidlertid først indtræde efter min hjemkomst 1896 fra den store udenlandsrejse, som jeg havde tiltrådt et godt halvt års tid efter, at Sandfeld var bleven student. Herhjemme blev Filologisk-historisk samfund vort første forbindelsesled; men Sandfelds interesser spændte så vidt, at han blev en af mine tilhørere ved den forelæsning over oldirsk, jeg som privat-docent holdt i efterårssemestret 1897.

Albanesisk var ingenlunde vort eneste berøringspunkt; tværtimod havde vi meget store arbejdsområder tilfælles, selv om vi på disse fællesområder ikke havde samme mål for øje: min ledestjerne var de indoeuropæiske sprogs ældste historie, Sandfeld havde sit blik rettet dels mod yngre perioder, dels mod den almindelige sprogteori. Bekendtskabet blev derfor til et livsvarigt venskab (som iøvrigt er gået i arv til den næste generation).

Mellem 1895 og embedseksamen ligger en række arbejder, blandt hvilke jeg skal nøjes med at nævne den etymologiske undersøgelse »Ordet *laban*« og den historiske undersøgelse om de såkaldte »Himmelbreve«, begge i 3. bind av det av Otto Jespersen og Kristoffer Nyrop udgivne tidsskrift *Dania*. Men tydelige strömpile for den retning, i hvilken Sandfelds interesse mere og mere gik, er først et par avhandlinger fra 1899 og 1900 »Denominative verber« (*Nordisk tidsskrift f. filologi*, 3. r. VII 113—120) og »Bemærkninger om definitiv genitiv i dansk« (*Dania* VII 20—26). Det er sprogets betydningsside, blikket her er rettet imod, det er den psykologiske forståelse av de forefundne konstruktioner, der tilstræbes, og eksemplerne hentes fra mange forskellige sprog, så at de belyser almene sprog-tendenser.

Det første større arbejde fra Sandfelds hånd, disputatsen fra år 1900 (»Rumænske studier I. Infinitiv og udtrykkene derfor i rumænsk og Balkansprogene«) bevæger sig, ligesom avhandlingen »Rumænsk og albanesisk« fra 1895 indenfor Balkan-sprogenes særlige verden. Men hovedsynspunktet er nu ikke spørgsmålet om rumænskens oprindelige hjem. Kun en av de ejendommelige Balkan-udviklinger undersøges, de andre danner kun baggrunden derfor. Det undersøgte fænomen, opgivelsen av infinitiv, belyses i alle sine fineste syntaktiske forgreninger på grundlag af rigelige samlinger, og Sandfeld drøfter indgående, fra hvilket sprog den til grund liggende tendens er udgået. Han kommer til det ud fra tilvante synsmåder måske overraskende, men utvivlsomt rigtige resultat, at alt peger på græsk. Det er ikke blot i nygræsk, man siger 'jeg kan, at jeg giver', $\mu\pi\omicron\rho\tilde{\omega}\ \ \nu\acute{\alpha}\ \delta\acute{\omega}\kappa\omega$, men fænomenet har langt ældre rødder. Allerede i det ny testamente finder vi sætninger med $\tilde{\iota}\nu\alpha$ i tilfælde, hvor der kunde ventes infinitiv, og endnu tidligere, hos Polybios, har $\tilde{\iota}\nu\alpha$ -sætningerne allerede begyndt at gribe om sig. Fra Grækerne, som havde den højeste kultur på halvøen, har tendensen bredt sig

til andre Balkan-sprog. Fantasier om barbarisk indflydelse er der dermed slået en forsvarlig bom for. En forkortet tysk oversættelse udkom 1902 (Neunter Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig). Weigand siger herom, at det er »eine ganz hervorragende Leistung . . . Zum ersten Male in größerem Umfange wird hier der Versuch gemacht ein Kapitel aus der Syntax des Rumänischen in stetem Vergleiche mit den übrigen Balkansprachen zu behandeln. Und dieser Versuch ist glänzend gelungen.« I Balkan-sprogene er »Styl und Syntax viel näher verwandt, als man bei von Haus aus so verschiedenen Sprachen vermuten sollte. Sandfeld-Jensen beweist dies in schlagender Weise«. Vi står ved begyndelsen av en ny vej, »Sandfeld-Jensen aber ist der erste, der ihn eingeschlagen hat«. Et i den forkortede tyske udgave udeladt kapitel fremkom 1904 på tysk (»Die Konjunktion *de* im Rumänischen«, Zeitschrift f. romanische Philologie XXVIII 11—35), og samme år skrev Sandfeld i Gröber's Grundriss der romanischen Philologie² om »Die nichtlateinischen Bestandteile im Rumänischen«. Dette avsnit av »Grundriss« havde i første udgave været betroet den Gaster, som den unge stud. mag. Sandfeld angreb i 1895; tydeligere kunde sejren ikke have været markeret.

I 1904 udkom også et arbejde, der betyder en nybegyndelse indenfor Sandfelds produktion, indledningen til en anden hovedside av Sandfelds litterære virksomhed. Det er den lille avhandling »*Pour* + infinitiv. Bidrag til fransk infinitivlære« (Nordisk tidsskrift for filologi, 3. r. XII 145—165), som han selv betegner som prøve på en håndbog i moderne fransk syntaks. Den viser straks hans fremragende egenskaber også som fransk syntaktiker: den fuldstændighed, hvormed han udreder alle sprogbrugens love og forfølger dem ud i alle deres udløbere støttet til et righoldigt eksempelmateriale indsamlet under læsning med et fint øre for alle nuancer. Fem år senere, 1909, forelå en første del av den planlagte fuldstændige syntaks i form av en monografi »Bisætningerne i moderne fransk« (256 sider), som straks fik en begejstret modtagelse i fagkredse. Bogen behandler sprogbrugen i vore dage og bryder med den indtil da herskende tilbøjelighed til i grammatiske værker udelukkende at citere klassiske forfattere; Sandfeld citerer tværtimod så godt som ikke nogen forfatter, hvis hovedvirksomhed ligger forud for 1870.

Fremstillingen er deskriptiv, ikke historisk, men Sandfeld lægger megen vægt på den psykologiske forklaring av de syntaktiske fænomener. Den sidste og modneste frugt av Sandfelds arbejde på dette område er de to udkomne bind av hans »Syntaxe du français contemporain« (I Les pronoms, Paris 1928, XII + 475 sider; II Les propositions subordonnées, Paris 1936, XV + 490 sider). Ingen vil i dem forgæves søge svar på noget spørgsmål, der falder indenfor deres ramme. Et tredje bind vil udkomme i 1943.

Jeg har ovenfor nævnet to arbejder fra 1899 og 1900 som karakteristiske for Sandfelds sprogteoretiske interesse. Linjen fortsættes i arbejder som »Nationalfølelsen og sproget« (Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning nr. 81, 1910, 100 sider) og »Notes sur les calques linguistiques« (Festschrift für Vilhelm Thomsen 1912, s. 166—173; behandler, hvad man også har kaldt oversættelseslån, efterligninger som t. *Halbwelt* efter fr. *demi-monde*, eller rækker som fr. *avoir lieu*, t. *statthaben*, sv. *äga rum*). Og linjen finder sin samlede udstråling i Sandfelds bog »Sprogvidenskaben« (1913; 271 sider; dertil i 1914 et register på 14 sider). Da denne bog er tænkt som en første vejledning til et sprogvidenskabeligt studium, indeholder den naturligvis også et sproghistorisk afsnit, kapitlet »Sproglægtskab og sprogætter« (46 sider), men det væsentlige indhold er av almindelig sprogteoretisk art. Alene kapitlet »Sprogets liv og udvikling« udgør således 170 sider eller omtrent $\frac{2}{3}$ av hele bogen. Men den sprogteori, som Sandfeld beskæftiger sig med, angår det forholdsvis konkrete, det sikkert gribelige, de vel konstaterede retningslinjer. Fremmed for ham er derimod det helt abstrakte systembyggeri med alle dets kort-huse. Hans yngre kollega Viggo Bröndal siger i sine kloge og hjærtelige mindeord (Nationaltidende d. 24. oktober 1942) om ham, at han var »fjern fra alt Fantasteri (herunder ogsaa Filosofi)«, lader ham altså indordne sprogfilosofien (rettere det meste av den) under »fantasteri«. Han nærede heller ingen interesse for goldt definereri eller fabrikation av ny terminologi eller nye inddelinger, som ikke bringer nogen praktisk vinding eller fordybet indsigt (sml., at han i fortalen til »Les pronoms« erklærer, at han med forsæt ikke har givet nogen definition av begrebet pronomen, og at han i det hele taget har været »assez conservateur pour ce qui est du cadre extérieur des choses traitées«; sml. også indledningen til »Les propositions subordonnées«). Når

Sandfeld således i sin sprogteori holder sig til forskriften »Gå på den sikre vej, sværm og forvild dig ej«, er det (ligesom i hans syntaktiske arbejder) først og fremmest rigdommen på velvalgte eksempler, der giver fremstillingen fylde og gör den tiltrækkende. Bogen blev genstand for et sprælsk angreb fra den i de år grasserende mag. art. O. Schoning (Sandfelds svar findes i Nordisk tidsskrift for filologi 4 r. II 179—184), men fik en god modtagelse fra sagkyndigst side. Den opnåede straks et så stort salg, at forlaget ikke betænkte sig på at bekoste det omtalte register, og allerede 1923 var en ny udgave nødvendig; den følger den samme plan som første udgave, men er noget forøget (307 sider). En forkortet tysk oversættelse udkom 1915; også den oplevede en ny udgave 1923.

I 1926 skrev Sandfeld til Københavns universitets novemberfestskrift en avhandling paa 118 sider: »Balkanfilologien. En oversigt over dens resultater og problemer«. Avhandlingen søger, såavidt tid og plads har tilladt det, at kodificere den hidtidige forsknings resultater og give den nødvendige bibliografi. Herved har han med rette lagt vægt på at medtage så meget som muligt av det, der tjæner til at vise den ejendommelige sammenfiltring, som gör Balkans sprogverden til et forholdsvis sluttet område med en særlig filologi. Det er et værk som ikke blot de snævrreste fagfæller, der selv arbejder indenfor disse sprogs ramme, har grund til at være taknemmelige for; også for den sammenlignende sprogforskning i dette ords hævdvundne betydning er værket værdifuldt. Det viser os nemlig på en særlig klar måde, hvorledes sprog av meget forskellig avstamning igennem fortsatte naboberøringer kan antage et vist fællespræg, en vis principiel overensstemmelse i system uden materiel identitet i de elementer, hvormed systemet realiseres, overensstemmelse i bygningsmåde, men med forskelligt bygningsmateriale (således har albanesisk, rumænsk og bulgarisk alle en efterhængt artikel, men den er av forskellig oprindelse i de tre sprog: alb. *gur* 'sten', *guri* 'stenen'; rum. *cerb* 'hjort', *cerbul* 'hjorten'; bulg. *trup* 'legeme', *trupət* 'legemet') Heri ligger en advarsel mod at antage genealogisk slægtskab mellem forskellige sprog på grundlag av en blot principiel, ikke materiel overensstemmelse i sprogbygning, en advarsel, som endnu ingenlunde er overflødig overfor visse grupper av forskere udenfor det indoeuropæiske område. I denne

henseende er det især arbejdets to sidste kapitler, der er lærerige. Vigtigt fra det særlige Balkan-synspunkt er spørgsmålet om udgangspunktet for de enkelte principielle overensstemmelser, der naturligvis ikke i alle tilfælde behøver at være det samme. Hvad det anførte eksempel (den efterhængte artikel) angår, fandt Sandfeld det sandsynligt (s. 98), at udviklingen først har fundet sted i albanesisk, men i adskillige andre tilfælde viser han med rette hen til græsk og træder dermed i modsætning til sin iøvrigt så højt skattede lærer Weigand. Metodologisk lærerigt er også det ret udførlige kapitel om låneordene indenfor Balkansprogene. Arbejdet fik en begejstret modtagelse fra meget sagkyndig tysk side (i tidsskriftet *Litteris* IV 191—210) ledsaget av ønsket om, at det snart måtte fremkomme på et av de mere udbredte sprog. En fransk forøget udgave »Linguistique balkanique« udkom i Paris 1930 (242 sider).

Slutstenen på Sandfelds rumænske studier er den i forening med Hedvig Olsen udarbejdede monumentale »*Syntaxe roumaine*«, hvorav første bind (374 sider) udkom i Paris 1936. Det omfatter de højede ords anvendelse. Det andet bind, som skulde behandle ordgrupperne og sætningsbygningen, nåede ikke at udkomme i Sandfelds levetid.

Jævnside med interessen for romansk går fra første færd av hos Sandfeld interessen for dansk. Alle hans arbejder med almindeligt sprogteoretisk sigte bærer tydeligt vidne herom. Man kan desuden nævne hans »Bemærkninger om definitiv genitiv i dansk« (*Dania* VII 20—26, 1900) og »Smaa bidrag til dansk syntax« (*Danske Studier* 1904, s. 111—120), eller »Paa godt og ondt« (*Studier tilegnede Verner Dahlerup*, Århus 1934). Han var medstifter av »Det danske Sprog- og Litteraturselskab« 1911, og han har på forskellig måde deltaget i dette selskabs arbejde; han forfattede således en ordbog med sproghistorisk oversigt til Hans Mogensens Oversættelse af Philippe de Commines *Memoirer* (1919) og til Herman Weigeres *Ræffuebog* (1923). I første bind av Dahlerups ordbog (1918) nævnes han som medlem av ordbogsrådet, og i bind II-VII (1920—25) har han deltaget i redaktionsarbejdet. Når jeg i denne sammenhæng nævner en av sætter og korrektør ilde medhandlet anmeldelse av Knud Hjortø, »Fra Ordenes Samfund« i dagbladet *København* d. ²⁶/₈ 1918, er det, fordi den belyser en lidt uvæntet ejendommelighed hos Sandfeld:

hans strænghed som bedømmer. Naturligvis er det altsammen rigtigt, hvad han indvender mod den anmeldte bog; men alligevel vil jeg mene, at Hjortø fortjænte mere anerkendelse, end Sandfeld ydede ham; dog søger jeg forgæves i denne bog netop nogle av Hjortøs efter min mening interessanteste causerier. Det er imidlertid ingenlunde min hensigt at give en fuldstændig bibliografi over Sandfelds arbejder på modersmålets område, ligeså lidt som jeg har tilsigtet det for Balkan-studierne og rumænsk, for fransk eller for den almindelige sprogteori. En bibliografi udarbejdet av Hedvig Olsen foreligger i mindeskriftet s. 9—15.

Som Sandfeld selv siger i sin doktorbiografi, stammer hans interesse for sprogstudiet allerede fra skoletiden, og den udgik fra de klassiske sprog. Den store sproghistoriske regelmæssighed, som vi kalder den germanske lydfor skydning, havde uden nogen lærers pegepind opladt sig for ham (han er ikke den eneste skoledreng, hvem det er gået således; luften må have været gunstigere for den slags iagttagelser end i det nittende århundredes begyndelse). Der var imidlertid i den tids skole foruden de klassiske sprog et andet hovedfag, som var egnet til at tiltrække elever med sproghistorisk sans. Dette fag var fransk, og når Kr. Nyrops glimrende videnskabelige lærerpersonlighed — i avglansen gennem en tilhørers optegnelser — flyttede Sandfelds interesse over på dette fag, var det vistnok i virkeligheden en flytning til et område, der lå Sandfelds egen forskertrang nærmere. Men interessen var vedblivende sproghistorisk. Endnu i 1898 kunde Sandfeld tale om »den historiske lydlære, hvorpaa al videnskabelig sprogforskning beror« (Dania V 241). Men i virkeligheden var han allerede dengang kommen meget langt bort fra det program, som denne udtalelse indeholder (det er ikke det samme, når han i 1913 i »Sprogvidenskab« s. 6 siger: »Al videnskabelig sprogforklaring er i vore dage historisk-sammenlignende«). Og snart gled hans interesse helt over til (fonetik og) syntaks, områder, hvor man bedst kan høre sprogets græs gro og rette blikket mod sprogudviklingens almindelige love. Efter hurtigt at have fundet sit personlige stade har han skabt værker, som vil bevare deres værdi langt ud i fremtiden til ære for dansk sprogvidenskab. Ære være hans minde!